

embarked upon the path of improvement of the workers' professional level. New workers were trained by means of individual or brigade-type training courses organized directly at production sites or at specialized vocational institutions as well as at other training outlets. Retraining was carried out the same way, though it could be carried out at vocational colleges and affiliated retraining institutions. Mostly widespread forms of upgrading workers' qualifications were production-through-equipment courses, courses for teaching workers other professions, cross-training, target-based retraining courses, schools of advanced methods of work and schools of professional excellence.

The country's government gave socialist movement an important role in improvement of the production rates. Therefore the commercial and the trade union agencies were given the assignment to form most complicated obligations and to involve more and more workers in the competition. In the framework of the strategy of modernizing industry and to manage the movement of inventors and innovators, the All-Union Community of Inventors and Innovators was created. The government's support for those movements' social prestige was carried out by means of financial and moral encouragement of the authors of inventions and innovations as well as that of the participants and the winners of socialist competition.

Considered the acts that determined the conditions for adjustment of the labor mode and the off-work time. A considerable part of the laws that determined the working conditions was adopted in the late 1950s. Thus, criminal responsibility for unauthorized leave and for truancy for no apparent reason was abolished. Workers of the businesses involved in ferrous metallurgy operated by the USSR Ministry of Ferrous Metallurgy were ordered to switch to the 7-hour long working-day. In the 1960s measures were taken to improve the workers' dieting conditions and to restrict labor discipline. The workers had the right to additional vacations for uninterrupted service, the right to work in more than shift, etc.

Keywords: *workers, production, ferrous metallurgy, industry, policy, everyday life.*

УДК 930 (477.62-2) «1917» (045)

В.М. Романцов

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В МАРІУПОЛІ НА ПОЧАТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 р. ІСТОРИЧНІ УРОКИ ДЛЯ СУЧАСНОСТІ

Аналізуються питання щодо розвитку етнокультурних та політичних процесів у багатонаціональній громаді Маріуполя на початку демократичної революції 1917 р. Розглядаються питання відродження української, грецької, єврейської, вірменської спільнот.

Висвітлюються проблеми забезпечення національно-культурних потреб різних етнічних спільнот Маріуполя. Це дозволяє в наш час враховувати досвід реалізації етнокультурних та політичних запитів суспільства революційної доби.

Ключові слова: *етнокультурні, етнополітичні процеси, суспільне життя, маріупольська громада, українська, грецька, єврейська, вірменська спільноти, історичні уроки.*

Національне питання завжди посідає дуже важливе місце в розвитку поліетнічного суспільства. Це особливо відчувається в наш час, коли в південно-східній Україні за умов російської військової агресії, постійних пропагандистських атак, а також через не

завжди продуману та послідовну політику української влади міжнаціональні відносини витримують випробування.

Забезпечення національно-культурних потреб різних етнічних спільнот, толерантності у міжетнічних стосунках є важливим завданням кожної держави. Важливо при цьому враховувати історичний досвід реалізації етнокультурних та політичних запитів суспільства.

Вивчення питань щодо національного відродження етнічних спільнот у Маріуполі на початку демократичної революції 1917 р. становить значний науковий інтерес, оскільки це дає можливість проаналізувати історичний досвід пошуку шляхів реалізації суспільних запитів національних спільнот, спроб гармонізації міжетнічних відносин у найбільш значному індустріальному, політичному та культурному центрі Приазовського регіону на південному сході України, яким є Маріуполь. Зазначене питання актуальне також в контексті аналізу історичних уроків цих процесів для сучасного українського суспільно-політичного розвитку.

Досліджувана тема лише певною мірою розглядалася в більш ранніх працях П. Мазура [6], В. Романцова [24; 25], наукових співробітників Маріупольського краєзнавчого музею [1]. Найбільшу увагу науковці приділяли історії грецької спільноти Приазов'я. Метою статті є висвітлення питань етнокультурних та політичних процесів у громаді Маріуполя на початку демократичної революції 1917 р.

Історично склалося так, що населення Маріуполя, як і Північного Приазов'я загалом, формувалося на поліетнічній основі. Протягом багатьох століть тут простежувалися дуже відмінні впливи: киммерійські, скіфські, сарматські, давньогрецькі в Античну добу; кочових тюркомовних народів та Давньої Русі в часи Середньовіччя, козацько-українські, кримсько-татарські в ранньомодерний період історії.

Реалізація російської імперської політики в останній чверті XVIII ст. спричинила докорінні зміни в етнічній структурі населення Приазовського краю. Імперська влада ліквідувала тут українське козацтво, яке заважало проводити російську колонізацію Степової України, і сприяла заселенню її представниками різних етнічних спільнот, здійснюючи таким чином у міжетнічних відносинах традиційну політику всіх імперій за принципом: «divide et impera» (розподіляй і володарюй). Ліквідувавши Нову Запорозьку Січ та її Кальміуську паланку в Північному Приазов'ї, царська влада поселила тут спочатку переселенців-християн з Криму (переважно греків), а потім і представників інших етнічних спільнот. Згідно «Жалуваній Грамоті» від 21 травня 1779 р., наданій царицею Катериною II «християнам грецького закону, які вийшли з Криму», переселенці-греки після тривалої, виснажливої, сповненої поневірянь та людських втрат подорожі отримали для подальшого проживання землі колишньої Кальміуської паланки Війська Запорозького, а також численні пільги [22, с. 824, 825].

Згідно законодавчому акту від 30 березня 1859 р. в Маріуполі було дозволено створити «окрему від грецької громаду», з можливістю «зараховуватися до цієї нової громади як росіянам, так і іноземцям» [23, с. 246, 247]. З того часу в місті значно змінився національний склад населення. Поряд з греками протягом другої половини XIX – на початку XX ст. там поселилися українці, росіяни, євреї, вірмени та представники інших етнічних спільнот. Але при цьому в суспільно-політичному житті Маріуполя надалі зберігалося домінуюче становище греків. Наприкінці XIX – на початку XX ст. вони становили абсолютну більшість гласних Маріупольської міської думи [3, с. 520, 521]. Міськими головами Маріуполя були лише представники цієї спільноти: О. Хараджаєв, А. Аттаринів, О. Грандафілов, С. Горбачов, І. Попов [3, с. 519].

28 січня 1911 р. Катеринославське губернське у справах про товариства присутствіє зареєструвало Статут товариства маріупольських греків-нащадків вихідців з Криму [3, с. 316 – 326]. Йому було дозволено соціальну, благодійну діяльність,

поширення господарських знань, сприяння освіті дітей членів товариства. На початку ХХ ст. в місті поряд з ним легально діяло також Грецьке благодійне товариство [1, 132]. Головою першого був Ф. Таші, друге очолював штабс-капітан М. Караманов. Активними діячами товариства греків-нащадків переселенців з Криму були К. Пічахчі, В. Аттаринов, М. Куркчі [3, с. 426].

На початку ХХ ст. чисельно значну національну спільноту Маріуполя становили українці. В роки Першої світової війни чисельність українців зросла за рахунок переселенців та певної частини військовослужбовців 24-го запасного піхотного полку, який дислокувався у маріупольському передмісті. Але українці завжди розглядалися імперською владою та більшістю російського суспільства як невід'ємна складова «русского народа», як «малороси», які не можуть претендувати на самобутній національно-культурний, а, тим більше, національно-політичний статус. Це обумовило утиски українців з боку царської влади в мовному та політичному питаннях. У 1916 р. катеринославський губернатор заборонив товариство «Просвіта» [6, 17]. Воно діяло з 1905 р. відповідно до статуту, затвердженого катеринославським губернатором О. Нейдгартом [5, с. 17].

В зазначений період певну частку населення Маріуполя становили євреї. Вони мали в місті молитовні будинки (синагоги) [1, с. 130], тут діяло кілька початкових навчальних закладів для єврейських хлопчиків та дівчаток [1, с. 127]. Соціальна верхівка єврейської спільноти мала значні статки, але, попри це, вона була дискримінована імперською владою у політичному житті. За законом 1892 р. євреї були позбавлені права голосу і не мали можливості бути представленими в Маріупольській міській думі [4, с. 42]. Відображенням поширених антисемітських настроїв були єврейські погроми, спровоковані в Маріуполі чорносотенцями 20 – 21 жовтня 1905 р. Внаслідок цих насиль загибло 20 осіб, було розгромлено $\frac{3}{4}$ торгівельних закладів, загальні збитки склали близько 2 млн. рублів [2, с. 90].

Загострення національних суперечностей було одним з вагомих чинників Російської демократичної революції 1917 р., яка призвела до падіння самодержавства. Ці революційні події мали великий вплив на поліетнічну маріупольську громаду. Демократизація суспільного життя, яка розгорнулася в країні після повалення російського самодержавства, створила сприятливі умови для національного відродження етнічних спільнот у Маріуполі. 21 березня 1917 р. Тимчасовий уряд прийняв постанову про відміну віросповідальних та національних обмежень, які були «встановлені діючими узаконеннями» [13]. Зазначена постанова започаткувала створення законодавчої бази для реалізації прагнення етнічних спільнот Приазов'я до їх національного самовизначення.

Представники етнічних спільнот Маріуполя активно долучилися до процесу демократичних перетворень. До Маріупольського громадського виконавчого комітету, створеного на хвилі демократизації, було обрано відомих представників грецької громади, які становили впливову групу у складі нової інституції: В. Бахалова, В. Гіацинтова, І. Пічахчі, К. Пічахчі, Г. Псалті, П. Асланов, І. Куркчі, Н. Куркчі, Н. Дульгерова, українця І. Коваленка, єврея Д. Розенталя [8]. Заступником голови Маріупольського громадського виконавчого комітету був обраний відомий адвокат І. Пічахчі [8]. В ході революції у складі 24-го запасного піхотного полку виділилися національні військові формування, зокрема 5-а та 6-а українські роти, окремі грецькі сотні під керівництвом Балжі [1, с. 133].

В цей час демократична громадськість Маріуполя неодноразово проводила акції за участю представників різних етнічних спільнот. У масовій демонстрації на підтримку революції та суспільних реформ, яка відбулася в місті 10 березня 1917 р., її учасники несли транспаранти не лише російською, але також українською та єврейською мовами [7]. За свідченням маріупольського краєзнавця П. Мазура, подібна масова

демонстрація відбулася в місті також 1 травня. Серед учасників цієї ходи була група українців з прапором «Вільна Україна» та групи сіоністів, «бундівців» [6, с. 12,13].

В цей час активізувалася діяльність грецької спільноти. Маріупольські греки на початку революції орієнтувалися на загальноросійські демократичні інституції. Вони розширили свої попередні можливості реалізації політичних прагнень, демонструючи прихильність до демократичних принципів. Представники грецької спільноти взяли активну участь у створенні Маріупольського повітового громадського виконавчого комітету. Серед учасників повітових делегатських зборів, які представляли міський виконавчий комітет, були авторитетні діячі грецької громади В. Бахалов, В. Гіацинтов, І. Пічахчі, К. Пічахчі, Г. Псалті. Жінки-гречанки були активними учасницями створення союзу жінок Маріуполя. Його ініціаторкою була А. Псалті [11].

12 березня на загальному зібранні товариства греків-нащадків переселенців з Криму делегатами Маріупольського громадського виконавчого комітету були обрані П. Асланов, І. Куркчі, Н. Куркчі, Н. Дульгеров [8]. Грецькі купці були представлені в торговельній комісії Маріупольського громадського виконкому. 28 березня відбулося перше засідання оновленої думи. В ній активно працювали Г. Псалті, І. Пічахчі, В. Гіацинтов [14]. Саме вони були основними учасниками обговорення питання про діяльність новоствореного продовольчого комітету.

Зазначені факти засвідчили, що чільні представники грецької громади Маріуполя навесні 1917 р. були активними учасниками демократичних перетворень. Грецькі підприємці, юристи, громадсько-політичні діячі того часу всіляко спряли формуванню у Маріупольському повіті нових демократичних інституцій на засадах Російської революції.

Протягом березня – травня 1917 р. у Маріуполі активізувався український рух, що був складовою національної революції, яку започаткувало створення Центральної Ради в Києві. Найбільш відомими діячами українського руху в Маріуполі того часу були викладач єпархіального училища С. Липківський та член повітового земського зібрання, член міського громадського виконавчого комітету І. Коваленко [6, с. 17]. 15 березня в газеті «Мариупольская жизнь» з'явилася інформація про те, що в Харкові «зібрання українців висловилося за скликання установчих зборів, встановлення демократичної республіки, автономію України, введення в народних школах та судах української мови та видання радою робітничих депутатів газети українською мовою» [9].

Одразу після цього в Маріуполі українці, а також «особи, які співчують українському рухові» були запрошені 19 березня в приміщення гімназії Лобачевського, щоб «з'ясувати своє ставлення до подій, які відбуваються» [12]. На 25 березня було призначено загальні збори українського товариства, яке діяло на заводах Нікополь і Провіданс. Передбачалося розглянути питання про прийом нових членів товариства та поточні питання [10]. Осередки Українського товариства діяли в земському інвалідному домі та в Олександрівській чоловічій гімназії. Там щодня проводився запис до Товариства [6, с. 9]. 21 березня в приміщенні жіночої гімназії Н. Дарій відбувся вечір, присвячений творчості І. Котляревського та Т. Шевченка [2, с. 116].

18 травня в газеті «Мариупольское слово» було надруковане звернення «До українського громадянства», в якому повідомлялося про те, що в Києві 6 – 8 квітня відбувся загальноукраїнський конгрес, скликаний Українською Центральною Радою. На конгресі об'єдналися українські партії «на підставі вимогань автономії України». За постановою цього конгресу була створена Катеринославська Українська Губернська Рада, «яка повинна об'єднувати всі українські організації та гуртки нашої губернії, ... керувати їхньою діяльністю згідно з тими вказівками, які їй дає Центральна Рада». На 21 – 22 травня було призначено український губернський з'їзд [6, с. 15, 16]. На цьому з'їзді Маріупольське українське товариство представляв викладач єпархіального училища

Сергій Онуфрійович Липківський [6, с. 17].

27 травня в приміщенні гімназії В. Острославської було заплановане загальне зібрання українського товариства «Просвіта» в Маріуполі, на якому передбачалося заслухати доповіді голови товариства С. Липківського, а також солдата-фронтовика про організацію українського війська; доповіді щодо діяльності театральної комісії та про біженців-українців [6, с. 17]. З 5 червня для членів «Просвіти» було відкрито двотижневі курси української мови та короткої історії України [21].

Громадські кола Маріуполя в зазначений час сприймали діяльність Української Центральної ради як складову російського суспільного руху. 30 травня «Мариупольское слово» в рубриці «Русская жизнь» опублікувало Декларацію Української Центральної Ради до Тимчасового Уряду та Виконкому Ради робітничих та солдатських депутатів з редакційними коментарями [20].

Вказані події виразно засвідчили, що серед українців, які мешкали в Маріуполі, навесні 1917 р. поширювалися ідеї національно-культурного та державного відродження. Українське товариство в цей час уже не обмежувалося культурно-просвітницькою діяльністю, але також включилося до громадсько-політичного руху на полі Української революції. Цьому сприяли процеси демократизації суспільного життя, які відбувалися в цей час у місті.

Протягом березня – травня 1917 р. під сіоністськими гаслами активізувалася діяльність єврейської спільноти Маріуполя. Організаторами сіоністського руху в Маріуполі були члени так званого Палестинського одеського комітету. 29 березня в приміщенні молитовного будинку на Георгіївській вулиці вони провели зібрання всіх маріупольських сіоністів [14]. 12 квітня в приміщенні синагоги було скликано засідання міського сіоністського комітету [6, с. 9, 11]. 16 квітня в приміщенні Маріупольської жіночої гімназії Н. Дарій було проведено мітинг організації єврейської соціал-демократичної робітничої партії «Поалей ціон» [6, с. 9].

З 2 до 25 травня в приміщенні гімназії В. Острославської здійснювався набір учнів до молодшого, середнього, старшого підготовчого класів, а також до I, II, та III класів приватної єврейської чоловічої гімназії. До молодшого підготовчого класу приймали всіх неграмотних дітей 6 – 8 років. Єврейські предмети передбачалося викладати за розширеною програмою [16, 18]. Одночасно в Маріуполі була відкрита єврейська бібліотека. Для неї здавали книги, надавали грошові пожертви [15]. Наприкінці травня маріупольська організація «Цейре-ціон» відкрила курси єврейської мови [19]. В приміщенні школи-осередку для єврейських дітей-біженців відбувся районний з'їзд учителів єврейських середніх та народних шкіл для обговорення питань шкільного будівництва та для виборів делегатів на всеросійський єврейський учительський з'їзд, який скликався в Петрограді 11 – 13 червня [19].

8 травня в прикрашеному біло-голубими прапорами приміщенні театру братів Яковенко відбувся перший в Маріуполі вільний сіоністський мітинг на тему «Чого хочуть сіоністи». Всі присутні отримали програму цього руху та карточки, в яких було зазначено: «Сіонізм прагне створити право на захищене пристанище для євреїв у Палестині» [18].

Аналіз питань розвитку єврейського руху в Маріуполі свідчить про те, що він був розколотий. Частина єврейських організацій була зорієнтована на необхідність вирішення своїх етнокультурних та політичних проблем за місцем проживання, а інша, більш радикальна – прагнула до виїзду на палестинську землю.

Меншою мірою в Маріуполі розвивався вірменський національний рух. 11 березня відбулися загальні збори Маріупольського вірменського комітету, на які з'явилися майже всі вірмени, що проживали в місті. Вони одногосно обрали до Маріупольського громадського виконавчого комітету інженера С. Єгіазарова та робітника Г. Вартаняна.

Також, на пропозицію голови зборів В. Вартаньяна, почали збирати добровільні пожертви для борців за свободу. Вирішуючи організаційне питання, учасники зборів вірменського комітету замість Л. Дячкова головою комітету обрали Х. Адабашева. Також на пропозицію голови зборів В. Вартаньяна почали збирати добровільні пожертви для борців за свободу [9].

Проведене дослідження свідчить про те, що на початку революції 1917 р. за умов активної демократизації суспільно-політичного життя у поліетнічній громаді Маріуполя відбувалося національне відродження української, єврейської, вірменської спільнот, активізувалася діяльність грецької спільноти. Процес відродження для кожної з зазначених національних спільнот Маріуполя мав свої особливості. Греки здійснювали політичну діяльність, використовуючи свій значний вже існуючий суспільний вплив, громадсько-політичну активність своїх впливових діячів. Українці відродили своє національне товариство, яке активно включилося до громадсько-політичного життя. Євреї та вірмени формували свої національні товариства, спираючись на активність та ініціативу своїх лідерів та спільнот. З часом в Приазов'ї поширилися процеси Української революції, в ході якої національні спільноти отримали підтримку з боку Центральної Ради. Ці процеси закладали основу подальшого полікультурного розвитку Маріуполя і свідчили про те, що етнічні спільноти повноцінно можуть розвиватися лише в демократичному суспільстві.

Це важливий історичний урок для нашого часу. Відмова певних політичних кіл сучасної Донеччини, орієнтованих на підтримку російської влади, від демократичних принципів вирішення національного, мовного питань, спекуляції щодо них, ілюзія того, що їх можна вирішити силовими засобами, насправді лише веде справу в глухий кут.

Науковий та суспільний інтерес спонукає до того, щоб надалі проаналізувати окремо місце українського, грецького, єврейського національних рухів у громадсько-політичному та культурному розвитку Маріуполя, всього Маріупольського повіту.

Список використаної літератури

1. Божко Р. П. Маріуполь и его окрестности: видгляд из XXI века / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко и др. – Маріуполь : Рената, 2006. – 355 с.; Bozhko R. P. Mariupol i ego okrestnosti: viglyad iz KhKhI veka / R. P. Bozhko, T. Yu. Buli, N. N. Gasheneko i dr. – Mariupol : Renata, 2006. – 355 s.
2. Весь Маріуполь. Иллюстрированная историческая хроника : фотоальбом. – Маріуполь : СПД Маликов, 2008. – 320 с., илл.; Ves Mariupol. Ilyustrirovannaya istoricheskaya khronika : fotoalbum. – Mariupol : SPD Malikov, 2008. – 320 s., ill.
3. Калоеров С. А. В послереформенной царской России (1861–1918) / С. А. Калоеров. – Харьков : Изд-во НТМТ, 2016. – 717 с.; Kaloerov S. A. V poslereformennoy tsarskoy Rossii (1861–1918) / S. A. Kaloerov. – Kharkov : Izd-vo NTMT, 2016. – 717 s.
4. Коробка В. М. Міський виборчий процес у Катеринославській губернії за Городовим положенням 1892 р. / В. М. Коробка // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. – 2015. – Вип. 12. – С. 39–49; Korobka V. M. Mis'kyj vyborchyj proces u Katerynoslavs'kij guberniyi za Gorodovy'm polozhennyam 1892 r. / V. M. Korobka // Visnyk Mariupol's'kogo derzhavnogo universytetu. Seriya : Istorya. Politologiya. – 2015. – Vy'p. 12. – S. 39–49.
5. Лучка Л. Діяльність бібліотечної комісії Катеринославської «Просвіти» на початку XX ст. / Л. Лучка // Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – 2009. – Вип. 4. – С. 86 – 92; Luchka L. Dyal'nist' bibliotечноyi komisii Katerynoslavs'koyi «Prosvity» na pochatku XX st. / L. Luchka // Visnyk L'viv's'kogo universytetu. Seriya : Knygoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informacijni texnologiyi. – 2009. – Vy'p. 4. – S. 86 – 92.

6. Мазур П. И. 1917 год. Мариуполь: От февраля до октября. Историческая хроника / П. И. Мазур. – Мариуполь : Азовье, 2007. – 40 с.; Mazur P. I. 1917 god. Mariupol: Ot fevralya do oktyabrya. Istoricheskaya khronika / P. I. Mazur. – Mariupol : Azove, 2007. – 40 s.
7. Мариупольская жизнь. – 1917. – 12 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 12 marta.
8. Мариупольская жизнь. – 1917. – 14 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 14 marta.
9. Мариупольская жизнь. – 1917. – 15 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 15 marta.
10. Мариупольская жизнь. – 1917. – 16 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 16 marta.
11. Мариупольская жизнь. – 1917. – 17 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 17 marta.
12. Мариупольская жизнь. – 1917. – 18 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 18 marta.
13. Мариупольская жизнь. – 1917. – 23 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 23 marta.
14. Мариупольская жизнь. – 1917. – 30 марта; Mariupolskaya zhizn. – 1917. – 30 marta.
15. Мариупольское слово. – 1917. – 3 мая; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 3 maya.
16. Мариупольское слово. – 1917. – 4 мая; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 4 maya.
17. Мариупольское слово. – 1917. – 11 мая; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 11 maya.
18. Мариупольское слово. – 1917. – 13 мая; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 13 maya.
19. Мариупольское слово. – 1917. – 25 мая; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 25 maya.
20. Мариупольское слово. – 1917. – 30 мая; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 30 maya.
21. Мариупольское слово. – 1917. – 31 мая; Mariupolskoe slovo. – 1917. – 31 maya.
22. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ). – 1-е изд. — Санкт-Петербург, 1830. – Т. XX. – С .1775 – 1779; Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii (PSZ). – 1-e izd. — Sankt-Peterburg, 1830. – Т. KhKh. – S .1775 – 1779.
23. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ). – 2-е изд. – Санкт-Петербург, 1861. – Т. XXXIV. Отделение I. – 839 с.; Polnoe sobranie zakonov Rossiyskoy imperii (PSZ). – 2-e izd. – Sankt-Peterburg, 1861. – Т. KhKhKhIV. Otdelenie I. – 839 s.
24. Романцов В. М. Грецька громада Мариупольського повіту в політиці українських урядів 1917 – 1918 рр.: історико-правові проблеми / В. М. Романцов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2012. - Вип. 20 (1. 1). – С. 81 – 85; Romanczov V. M. Grecz`ka gromada Mariupol`s`kogo povitu v polity`ci ukrajins`ky`x uryadiv 1917 – 1918 rr.: istory`ko-pravovi problemy` / V. M. Romanczov // Naukovy`j visny`k Uzhgorods`kogo nacional`nogo universy`tetu. Seriya : Pravo. – 2012. - Vy`p. 20 (1. 1). – S. 81 – 85.
25. Романцов В. М. Демократичні перетворення в Маріуполі на початку революції 1917 р. / В. М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. – 2015. – Вип. 12. – С. 88 – 95; Romanczov V. M. Demokraty`chni peretvorennya v Mariupoli na pochatku revoluciyi 1917 r. / V. M. Romanczov // Visny`k Mariupol`s`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya : Istoriya. Politologiya. – 2015. – Vy`p. 12. – S. 88 – 95.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2016 р.

V. Romantsov

**ETHNOPOLITICAL AND ETHNOCULTURAL PROCESSES IN MARIUPOL
AT THE BEGINNING OF THE DEMOCRATIC REVOLUTION OF 1917.
HISTORICAL LESSONS FOR THE PRESENT**

The issue of national identification is of high significance in the development of a multi-ethnic society. It becomes apparent especially clearly nowadays when in the Southern-Eastern part of Ukraine under the conditions of the military aggression unleashed by Russia, constant propaganda attacks and sometimes unreasoned policy of Ukrainian authorities the international relations are under the test.

Satisfaction of the national and cultural needs of the different ethnic societies and tolerance in interethnic relations are significant tasks of every state. At the same time it's important to take into account historical experience of meeting ethnocultural and political demands of the society.

The article analyses the issues concerning ethnocultural and political processes development in the multinational society of Mariupol at the beginning of the Democratic Revolution of 1917. It examines the matters of the Ukrainian, Greek, Jewish and Armenian communities' revival. It elucidates the problems of meeting the national and cultural requirements of different ethnic communities of Mariupol. It enables to specify the historical lessons and to consider the experience of meeting ethnocultural and political demands of the revolutionary period society at present.

The research done attests that at the beginning of the Revolution of 1917 under the conditions of active democratization of social and political life of multi-ethnic society of Mariupol there was taking place the national revival of the Ukrainian, Jewish and Armenian communities. The Greek community's activity became more intense. The revival process of each of the mentioned Mariupol communities had its peculiarities. The Greeks carried out their political activity using their existing significant impact and social and political activity of their influential figures. The Ukrainians renewed their national community which actively entered into social and political life. The Jewish and the Armenians formed their national partnerships basing on activity and initiative of their leaders and communities. In the course of time in the Azov Sea region there extended the Ukrainian Revolution processes under which the national communities gained support of the Central Rada. Those processes laid the foundations for the further multicultural development of Mariupol and attested that ethnic communities could fully develop only in a democratic society.

It's an important historical lesson for the present. The refusal of the certain political circles of the modern Donetsk region oriented to the Russian authorities backing to observe democratic principles in solving the national and language issues, their speculations concerning the matters mentioned above, the illusion that they can be solved with the method of force actually are bringing the things into a dead end.

Key words: *ethnocultural, ethnopolitical processes, social life, Mariupol community, Ukrainian, Greek, Jewish, Armenian communities, historical lessons.*